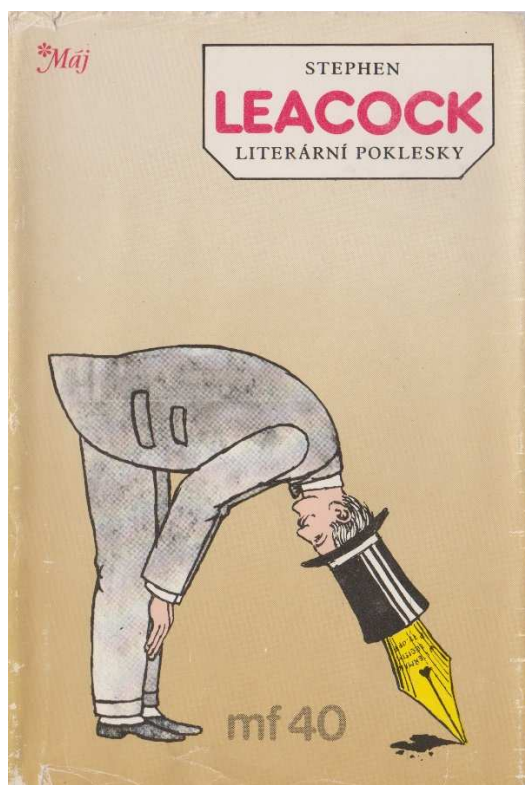

A, B a C

aneb Matematika z lidské stránky

Žák studující aritmetiku, který zvládne čtyři základní početní výkony a nenechá se zlomit ani zlomky, se náhle octne tváří v tvář nesmírné rozloze otázek, známých jako slovní příklady, ačkoli nejsou přikládány, nýbrž ukládány, a měly by se tedy spíš jmenovat úklady.

Jsou to krátké povídky o lidské houževnatosti a pílí s vynechaným koncem, a třebaže mezi sebou nezapřou až fádňí rodinnou podobnost, nepostrádají přece jen jisté romantiky.

Hrdinové zápletky takového příkladu jsou tři muži zvaní *A*, *B* a *C*. Forma otázky bývá přibližně tato:

»*A*, *B* a *C* konají jistou práci. *A* vykoná za jednu hodinu

tolik, kolik B za dvě hodiny nebo C za čtyři hodiny. Vypočtete, jak dlouho jim ta práce trvá.«

Nebo takováhle:

» A , B a C kopají příkop. A vykope za jednu hodinu dvakrát tolik než B a B kope dvakrát rychleji než C . Vypočtete, za jak dlouho, atd., atd.«

Nebo na tenhle způsob:

» A se vsadil, že ujde jistou vzdálenost rychleji než B a C . A kráčí o polovičku rychleji než B a C je pouze průměrný chodec. Vypočtete, jak daleko, a tak dál.«

Zaměstnání, jimiž se A , B a C zabývají, jsou mnohá a rozmanitá. Ve starých početnicích se spokojovali tím, že »konali jistou práci«. Shledalo se však, že takové vymezení je příliš tajnůstkářské a dvojsmyslné, nebo že snad nemá dost romantické přitažlivosti. Proto přišlo do módy určovat dotyčný výkon přesněji a nechat naše hrdiny závodit v chůzi či ve veslování, kopat příkopy nebo rovnat dříví. Někdy se u nich projeví komerční sklony, takže se stanou společníky firmy, kde se svým někdejší tajnůstkářstvím vlastní »jistý kapitál«. Nade všechno si však libují v pohybu. Když mají dost závodů v chůzi, jezdí A koňmo nebo si vypůjčuje bicykl a hladce předhání své méně důvtipné druhy. Někdy se předjíždějí na lokomotivách, jindy ve člunech a opět jindy propadnou zálibě v historii a závodí v dostavnících. Občas je jim horko, a tak plavou. Jsou-li zaměstnání skutečnou prací, nejraději pumpují vodu do nádrží, z nichž dvě mají děravé dno a jedna je vodotěsná. Přirozeně, že A čerpá do té dobré. Také si vždycky bere bicykl, nejrychlejší lokomotivu i právo plavat po proudu. Ať dělají co dělají, vždycky se jako praví sportovci sázejí o peníze. A vždycky vyhrává.

V začátečnických kapitolách aritmetiky se jejich totožnost tají pod jmény Jenda, Vilík a Jindra a hádají se, jak si rozdělí kuličky. V algebře se často jmenují X , Y a Z . Jenže to jsou jenom křestní jména a ve skutečnosti jde stále o tytéž osoby.

Pro toho, kdo sleduje jejich život v nesčetných slovních příkladech, kdo je pozoruje v hodinách odpočinku, jak si krátí chvíli rovnáním dříví (i docela rovného), a kdo je svědkem, jak supí námahou, když horlivě pumpují do

děravé nádrže, pro toho se tito mužové stanou něčím víc nežli pouhými symboly. Jeví se mu jako tvorové z masa a kostí, jako živí lidé s vlastními vášněmi, touhami a cti-žádostí, podobní nám všem. Podívejme se na jednoho po druhém. *A* je krevnatý, hřmotný chlapík plný energie, podnikavosti a paličatosti. To on překypuje nápady, nutí *B* pracovat, sází se a podřizuje ostatní své vůli. Je to člověk velké tělesné síly a vytrvalosti. Je o něm známo, že dokáže nepřetržitě osmačtyřicet hodin závodit v chůzi a šestadevadesát hodin pumpovat. Žije lopotně a nebezpečně. Chyba ve výpočtu ho může přinutit, aby kopal beze spánku čtrnáct dní. Opakující se periodické číslo ve výsledku ho může zabít.

B je tichý, klidný člověk; z *A*, který ho tyranizuje, má strach, kdežto k drobnému a slabounkému *C* se chová něžně a bratrsky. Je docela v područí *A*, protože prohrál v sázkách všechny peníze.

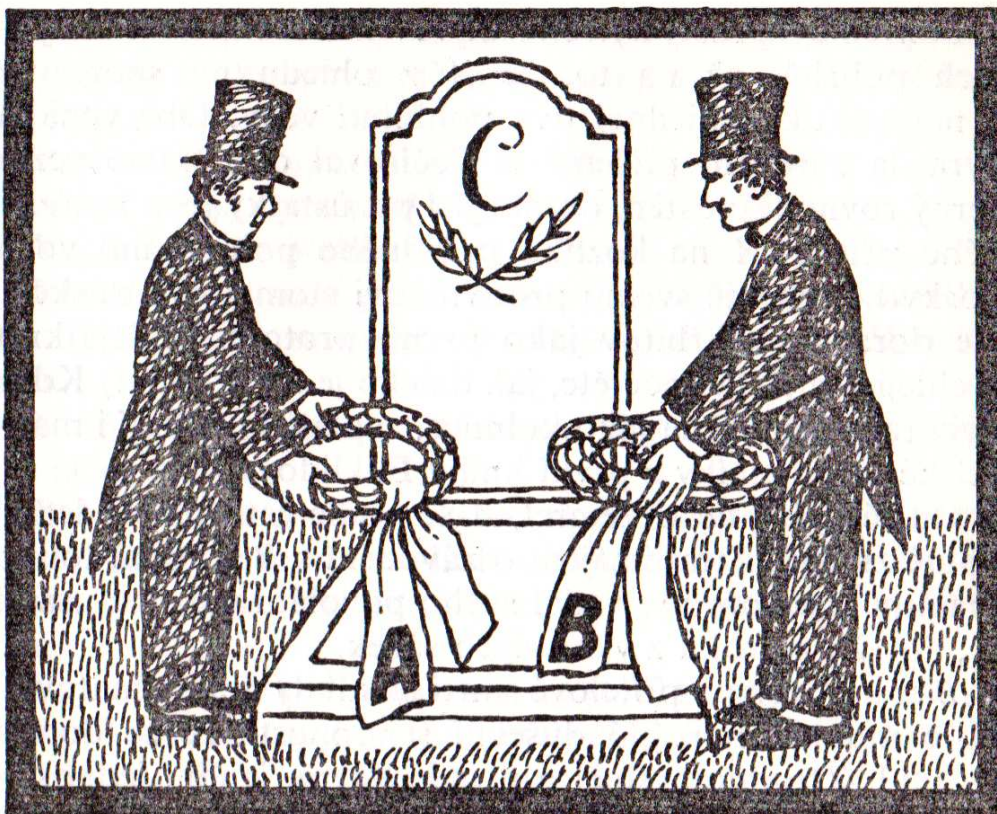
Chudák *C* je zakrslý a neduživý človíček s plačtivým výrazem. Stálé kráčení, kopání a pumpování mu podlomilo zdraví a pocuchalo nervy. Neradostný život jej dohnal k tomu, že pije a kouří víc, než mu svědčí, a při kopání příkopů se mu často třese ruka. Nemá dost sil, aby pracoval stejně jako ostatní, a autor naší početnice vskutku trefně říká: »*A* vykonává za jednu hodinu tolik práce, kolik *C* za čtyři hodiny.«

Poprvé jsem ty tři viděl jednou večer po závodech ve veslování. Zúčastnili se jich všichni tři a vyšlo z nich najevo, že *A* uvesluje za hodinu tolik, kolik *B* za dvě nebo *C* za čtyři. *B* a *C* se vrátili domů s duší na jazyku a *C* ošklivě kašlal. »To nic, kamaráde,« utěšoval ho *B*, »uložím tě na pohovku a uvařím ti kapku té.« Poté však vrazil dovnitř *A* a zahlaholil: »Koukejte, mládenci, náš autor mi právě ukázal doma na zahradě tři nádrže a říká, že tam můžeme pumpovat až do zejtřka do večera. Vsadím se, že vás přepumpnu oba dva! Tak jdem na to! Můžete klidně pumpovat v těch veslařskejch tričkách. Ta tvoje nádrž, *C*, myslím kapku teče.« Slyšel jsem, jak *B* zabručel, že je to hanba a že se *C* sotva drží na nohou, ale přece jen šli, a za chvíli jsem poznal podle chrstání vody, že *A* pumpuje čtyřikrát rychleji než *C*.

Léta jsem je potom vídal ve městě pravidelně a vždycky velice zaměstnané. Nikdy jsem neslyšel, že by někdy jedli nebo spali. Pak jsem musel odjet na dlouhou dobu z domova a ztratil jsem je z očí. Po návratu jsem k svému překvapení *A*, *B* ani *C* při jejich obvyklých úkonech nezastihl. Když jsem se vyptával, dověděl jsem se, že činnost onoho druhu nyní obstarávají *M*, *N* a *O* a že někteří lidé zaměstnávají algebraickými pracemi čtyři cizince zvané Alfa, Beta, Gama a Delta.

Jednoho dne jsem pak náhodou narazil na starého *D*. Okopával na sluníčku zahrádku před svou chatrčí. *D* je starý podruh, kterého kdysi příležitostně volávali na výpomoc *A*, *B* a *C*. »Ešli sem je znal, vašnosti?« odpověděl mi. »Aby né — už jako malý, eště neuměli do pěti počítat! Mladej pán *A*, to byl teda pašák, vašnosti, ale mladej pán *B*, ten teda zasejc měl zlatý srdce. Jo, jo, něco sme se spolu nadělali, vašnosti! Já, to se ví, sem se s nima nikdá nepouštěl do žádnýho toho športování nebo tak, jen do tý vobyčejný rachoty, jak se říká. Nejčko sem na to už kapánek starej, vašnosti, není to už, co bejvalo — tak se jenom tak šťourám v tej zahrádce tady a pěstuju si sem tam nákej ten logaritmus nebo pár společnejch menovatelů. Ale pan Euklid, ten mě eště na ty svý věty potřebuje, to zasejc jo.«

Dověděl jsem se potom od povídavého staříka o truchlivém konci svých někdejších známých. Brzy po mém odjezdu z města podle jeho vyprávění *C* onemocněl. *A* a *B* prý spolu jednou veslovali o sázku, zatímco *C* upaloval po břehu s neobyčejným zápalem, který se ukázal jako zápal plic. Podle jiných svědectví tehdy běžel ještě rychleji než rychlé souchotě, protože je chytil. Tak nebo tak, *A* a *B* přišli domů a našli *C* bezmocně ležet v posteli. *A* jím drsně zacloumal a vyzval ho: »Vstávej, *C*, jdem rovnat dříví!« *C* vypadal tak utýraně a žalostně, že se ho *B* zastal: »Heleď se, *A*, tak tohle teda ne, dneska by to nevydržel.« *C* se chabě usmál: »Já bych třeba kapku rovnal, kdybyste mi dali do postele rovnítko.« Nato se *B* úplně vyplašil: »Podívej, *A*, já přivedu doktora, vždyť nám umírá!« *A* se naježil a povídá mu: »Na to nemáš peníze, abys přived doktora!« »Přivedu ho třeba do rozpaků, přivedu ho třeba na mizinu, ale přivedu ho!« odtušil *B* pevně.

Ještě teď bylo možno *C* zachránit život, nebýt toho nedopatření s medicínou. Lahvička stála na sloupku u postele. Ošetřovatelka, zbrkle chtivá výsledků, sloupek podtrhla a sečetla — a sečetla tím dny ubohého *C*. Medicína se totiž rozložila ve své součinitele a med i cín nebyly ubožákovi nic platny. Navečer příštího dne, kdy v malém pokojíku houstly stíny, bylo jasno, že nastává konec. Myslím, že i *A* byl nakonec dojat, když stál se svěšenou hlavou a roztržitě nabízel doktorovi sázku týkající se pacientova přerývaného dechu. »*A*,« zašeptal *C*, »jde to se mnou rychle.« »Jak rychle, myslíš, starouši?« zamumlal *A*. »To nevím,« vydechl *C*, »ale utíká to.«

Konec se dostavil krátce nato. *C* se ještě naposledy sebral a požádal o svou nádrž, kterou si nechal v přízemí. *A* mu ji vložil do náručí a *C* vypustil duši. Když vypuštěná duše vzlétla k nebesům, *A* sledoval její tempo s melancholickým obdivem. *B* se rozplakal proudem zoufalých slz a vzlykal: »Dej někam pryč tu jeho nádržičku a to tričko, co v něm vesloval, já mám pocit, že už nikdy nedokážu vykopat příkop!«

Pohřeb byl prostý a neokázalý. Nelišil se nijak od obvyklých pohřbů, až na to, že *A* z ohledu na sportovce a matematiky objednal dva pohřební vozy. Obě vozidla vyrazila zároveň, přičemž *B* kočíroval ono, které vezlo černý rovnoběžnostěn, obsahující pozůstatky jeho nešťastného přítele. *A* na kozlíku prázdného pohřebního vozu poskytl šlechetně svému protivníkovi stometrový náskok, ale dorazil na hřbitov jako první, protože jel čtyřikrát rychleji než *B*. (Vypočtete, jak daleko je na hřbitov!) Když byla rakev spuštěna jako kolmice, zaplakaly nad ní i manželské trojúhelníky z první knihy Euklidovy.

Od té doby, co *C* zemřel, *A* se podle četných svědectví úplně změnil. Ztratil zájem o závodění s *B* a kopal toliko malátně. Nakonec se vzdal svého povolání vůbec a usadil se, aby žil z úroků z vyhraných sázek.

B se z otřesu po přítelově smrti už nikdy nevzpamatoval; hoře mu tak narušilo duševní schopnosti, že se docela vyšinul. Ztrudnomyslněl a vyjadřoval se jenom jednoslabičnými výrazy. Choroba se prudce zhoršovala, takže zanedlouho užíval pouze slov, která se píší, jak se čtou, a nezpůsobují začátečníkovi v angličtině žádné těžkosti. Když si uvědomil svůj nenormální stav, dal se dobrovolně uzavřít do ústavu, kde se nadobro odřekl slovních příkladů a věnoval se překladu: překládal Robinsona Crusoe do svého jednoslabičného jazyka.

13/34 23-020-86
Cena váz. výtisku
33 Kčs